

12.00.02 - конституция укугу; муниципалдык укук адистиги боюнча юридика илимдеринин кандидаты илимий даражасын изденип алууга сунуш кылынган “Кыргыз Республикасындагы чек ара коопсуздугун конституциялык-укутук жөнгө сулуу” темасындагы Бакыт Макешевич Аликуловдун диссертациясына –экинчи расмий оппонеттин

ПИКИРИ

1. Изилденген теманын актуалдуулугу.

Мамлекеттин улуттук коопсуздук системасында чек ара коопсуздугунун подсистемасы абдан маанилүү орунду ээлейт. Чек ара мамлекеттин аймактык эгемендүүлүгүнүн негизги белгиси, ал эми анын коопсуздугун камсыз кылуу мамлекеттик бийликтин эң маанилүү функцияларынын бири болуп саналат. Демек, чек ара коопсуздугун камсыздоо боюнча милдеттерди аткарууга багытталган түзүм мамлекеттин зарыл жана маанилүү атрибуту болуп саналат.

Кыргыз Республикасындагы чек ара коопсуздугун өнүктүрүүдөгү көйгөйлөр, ошондой эле ички көйгөйлөр чек ара маселесине жана Кыргызстандын чек ара коопсуздугуна улуттук мамилени аныктоого таасирин тийгизүүдө. Чек ара коопсуздугу боюнча так позицияны иштеп чыгуу жана аймактык алмашуу маселеси менен гана чектелбестен ачык коомдук талкуулоо зарыл.

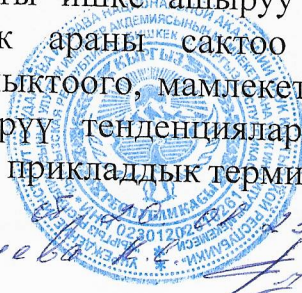
Аймактык бүтүндүккө багытталган бул чек араны анын сызыгына киргизилиши мүмкүн болгон ар кандай өзгөртүүлөрдөн коргоо жана башка мамлекеттердин жана алардын жарандарынын Кыргызстандын чек ара аймактарын пайдалануу аракеттерине бөгөт коюу боюнча мыйзамдык талаптар менен бекемделет.

Чек араны комплекстүү башкаруу боюнча мамлекеттик саясат айрым карама-каршылыктар менен мүнөздөлөт, өзгөчө “чек ара коопсуздугунун деңгээлин” аныктоодо, ошондой эле чечимдерди сунуштоодо. Коркунучтарды жана чакырыктарды санаган бул саясат алардын пайда болуу себептерин иш жүзүндө эсепке албайт, бул орун алган көйгөйлөрдү чечүүнүн өтө карама-каршылыктуу жолдорун сунуштоого алып келет.

Кыргыз Республикасынын мамлекеттик чек арасын сактоонун жана коргоонун ченемдик укуктук базасы заманбап реалдуулукка жана улуттук коопсуздукту камсыз кылуунун коомдук-саясий талаптарына шайкеш келбейт, илимий системалаштырууга муктаж, кырдаалдын өнүгүшүн жана Кыргыз Республикасынын чек араны кайтаруу тутумдарын куруунун перспективаларын эске алуу менен андан ары өркүндөтүү.

Изилдөө темасынын актуалдуулугу мамлекеттик чек араны коргоо жана коргоо тажрыйбасына талашсыз илимий кызыгуу менен шартталган, ал чек ара илими жаатында реформалык саясатты ишке ашыруу үчүн реалдуу потенциалды камтыйт, мамлекеттик чек араны сактоо жана коргоо көйгөйлөрүнүн маанилүү принциптерин аныктоого, мамлекеттик чек араны коргоо жана коргоо системасын өнүктүрүү тенденцияларын аныктоого мүмкүндүк берет, жана концептуалдык жана прикладдык терминдер менен чек

Изилдөө жүргүзүлсө 02/21
уч. секретарь д.ю.н. Макешевич А.К.

ара теориясы жаатында мындан аркы изилдөөлөрдүн перспективаларын белгилейт.

2. «Окумуштуулук даражаларды берүү тартиби жөнүндө жобо» жана анын «Окумуштуу даражасын ыйгаруу үчүн берилген диссертациялардын критерийлери жана талаптары» II-бөлүмүндө диссертацияларга коюлган талаптардын алкагында илимий натыйжалар.

Диссертациялык изилдөө автор тарабынан тийиштүү деңгээлде аргументтелген жана илимий жактан негизделген жыйынтыктарды жана илимий жоболорду өз ичине камтыйт:

1-натыйжа. Автор Кыргыз Республикасынын мамлекеттик чек ара институтунун ченемдик аныктамасын сунуштаган, ал кыйла кеңири жана мамлекеттин эгемендүүлүгүн жана бүтүндүгүн сактоо боюнча чаралардын жана аракеттердин тутумунун негизи катары кызмат кылат.

2-натыйжа. Автор чек ара мамилелерин жөнгө салуучу мыйзам актыларын мыйзам алдындагы актылар менен жөнгө салууну жокко чыгарууну жана анын негизинде Кыргыз Республикасынын Чек ара кодексин иштеп чыгууну жана кабыл алууну сунуштаган.

3-натыйжа. Кыргыз Республикасынын чек ара коопсуздугунун натыйжалуу системасын камсыз кылуу максатында, чек ара коопсуздугун чыңдоо жана чек ара кызматынын органдарын андан ары өнүктүрүү боюнча мамлекеттик ишмердүүлүктүн конкреттүү багыттары менен Кыргыз Республикасынын Чек ара коопсуздугунун Концепциясын иштеп чыгуу сунушу негизделген.

4-натыйжа. Чек ара коопсуздугун камсыз кылуу жаатындагы Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына, ошондой эле аны колдонуу практикасына талдоо жүргүзүүнүн негизинде диссертант беш негизги элементтен турган аны камсыздоо механизмин аныктаган.

5-натыйжа. Кыргыз Республикасынын чек ара кызматынын түзүлүү жана өнүгүү этаптарын изилдөөнүн негизинде анын уюштуруучулук-укуктук табиятындагы көйгөйлөрдү аныктап, өлкөдө эффективдүү чек ара кызматын камсыз кылуу сунушталган.

6-натыйжа. Кыргыз Республикасынын мамлекеттик чек арасын коргоо механизмин укуктук жөнгө салууда бир катар укуктук жана уюштуруучулук көйгөйлөр аныкталып, аларды чечүү боюнча сунуштар жарыяланган.

3. Изденип алуучунун диссертациялык изилдөөдө баяндалган ар бир натыйжанын тыянактары жана корутундулары (илимий жоболордун) негиздүүлүк жана аныктык даражасы.

Диссертациялык иште коргоого чыгарылган илимий натыйжалары менен жоболорун негизделгенинин даражасы төмөнкүлөр менен аныкталат: Кыргыз Республикасынын мамлекеттик чек ара коопсуздугун камсыз кылуунун негизги мыйзам ченемдүүлүктөрү аныкталды; коомдогу, чектеш

республикалар менен болгон мамиле-катыштагы, жалпы калк тынчтыгындагы жана ошондой эле өлкөнүн саясий-социалдык турмушундагы чек ара коопсуздугунун орду жана ролу негизделди.

Изилдөөдө жаңы илимий тыянактар аргументтелип, алардын тактыгы ата-мекендик юридикалык илиминин кеңири өнүгүсүнө өз таасирин тийгизет. Автор тарабынан жүргүзүлгөн илимий ыкмалардын колдонулушу бир катар илимий тыянактар менен жоболорду чыгарууга мүмкүнчүлүк берди. Алар:

1-тыянак: Мамлекеттик чек ара институтунун ченемдик аныктамасы азыркы күндө болгон илимий изилдөөлөрдүн терең талдоосунун натыйжасында келип чыккан.

2-тыянак: Кыргыз Республикасында чек ара мамилелерин жөнгө салуучу ченемдик укуктук актыларды системалаштыруу зарылчылыгы менен негизделген, анткени чек ара мамилелерин мыйзам алдындагы (ведомстволук) жөнгө салуудан алып салууга тийиш деген пикир менен негизделет.

3-тыянак: Кыргыз Республикасынын чек ара коопсуздугун камсыз кылуу Концепциясын иштеп чыгуу жана кабыл алуу зарылчылыгы чек ара коопсуздугун жакшыртуу боюнча иш-чаралар менен негизделген, жана укутуп тажрыйбаны терең талдоосунун натыйжасында келип чыккан.

4-тыянак: Кыргыз Республикасынын чек ара мейкиндиктердеги улуттук кызыкчылыктарды коргоонун максаты, милдеттери, принциптери, негизги багыттары жана механизми менен негизделген жана жалпы мамлекеттик чек ара саясатынын талдоосунун натыйжасынан улам келип чыккан.

5-тыянак: Кыргыз Республикасынын чек ара кызматынын органдарынын ишинин укуктук жана уюштуруучулук мыйзамдык негиздерин аныктоо менен негизделген, мамлекеттик башкаруу органдарын укутук статустарын мүнөзүн талдоосунун натыйжасында келип чыккан.

6-тыянак: Өлкөбүздүн мамлекеттик чек арасын коргоо механизмин укуктук жөнгө салууга талдоонун жыйынтыктары менен жана бул маселеге болгон айрым илимий ыкмаларында негизделген.

4. Изденүүчүнүн диссертацияда баяндалган ар бир натыйжанын (жобонун), тыянактын жана корутундунун жаңычылдык даражасы.

1-тыянак: жаңы, анткени Кыргыз Республикасынын мамлекеттик чекарасы укуктук институт катары ата мекендик укуктун теориясында диссертацияда сунуш кылынган контексте талдоого алынбаган.

2-тыянак: жаңы, анткени автор тарабынан чек ара мамилелерин жөнгө салуучу ченемдик-укуктук актыларды системалаштыруу жана Кыргыз Республикасынын Чек ара кодексин иштеп чыгуу жана кабыл алуу зарылчылыгы негизделген.

3-тыянак: жаңы, анткени Кыргызстандын чек ара коопсуздугун камсыз кылуу боюнча мамлекеттик денгээлде программалык документ иштеп чыгуу жана кабыл алуу сунушталган.

4-тыянак: жаңы, автор тарабынан мамлекеттик чек ара саясатынын негиздерин иштеп чыгуу жана чек ара коопсуздугун камсыз кылуу

механизмдери аныкталган.

5-тыянак: салыштырмалуу жаңы, чек ара кызматынын ишинин укуктук жана уюштуруучулук негиздерин аныктоочу атайын мыйзамдык акты кабыл алуу сунушу берилген.

6-тыянак: жаңы, изденүүчү тарабынан мамлекеттик чек арасын коргоо механизмдин укуктук жөнгө салууда укуктук жана уюштуруучулук мүнөздөгү көйгөйлөрдү чечүү жолдорун сунуштаган.

5. Алынган натыйжалардын ички биримдигин баалоо

Диссертациялык изилдөөнүн ички биримдиги иштин негизги максатын компетенттүү аныктоо жана өз ара байланышта жана органикалык ырааттуулукта чечилүүчү негизги милдеттерди формулировкалоо менен камсыз кылынат.

Диссертациялык изилдөөнүн жаңылык даражасы Кыргыз Республикасынын Чек ара коопсуздугу институтун алгачкы комплекстүү укуктук изилдөөлөрүнүн бири экендиги менен аныкталат. Жалпыланган түрдө илимий жаңылык изилдөөнүн натыйжаларында, ошондой эле коргоого берилген жоболордо чагылдырылат.

6. Диссертацияда көрсөтүлгөн натыйжаларды алууда автордун конкреттүү жеке катышуусу.

Изилдөөнүн натыйжалары олуттуу жана конституциялык укуктун жана муниципалдык укуктун өнүгүшүнө чоң салым кошот. Илимий изилдөөнүн жыйынтыгында алынган илимий-методикалык жана юридикалык натыйжалар анын авторунун жеке аракеттеринин жана изденүүлөрүнүн натыйжасында алынган.

Бакыт Макешевич Аликуловдун диссертациялык изилдөөсүнүн жыйынтыктары ал тарабынан өз алдынча жана ишенимдүү булактардын негизинде алынган.

7. Алынган натыйжалардын багыты тиешелүү актуалдуу көйгөйдү, теориялык жана прикладдык маселени чечүүгө багытталгандыгы.

Кыргыз Республикасынын укуктук актыларын автор тарабынан сунушталган толуктоолор өлкөнүн саясий-укуктук өнүгүү векторуна, ошондой эле чек ара коопсуздугун жөнгө салуу чөйрөсүндөгү эл аралык стандарттардын жоболоруна толугу менен шайкеш келет, Кыргыз Республикасындагы укуктук реформанын алкагында практикалык зор кызыгууну жаратууда.

Бакыт Макешевич Аликуловдун диссертациялык изилдөөсүнүн жыйынтыктары мамлекеттик аппаратты оптималдаштыруунун алкагында чек ара коопсуздугун камсыз кылуу боюнча жаңы мамлекеттик саясатты калыптандыруу, укук коргоо органдарынын ишин уюштуруу жана мамлекеттик башкарууну реформалоо үчүн кеңири теориялык платформа катары колдонулушу мүмкүн.

Диссертант чоң көлөмдөгү теориялык жана ченемдик булактарды пайдаланган, укук колдонуу практикасына терең талдоо жүргүзгөн, бул диссертациянын авторунун корутундуларын жана сунуштарын анын практикалык иш тажрыйбасын эске алуу менен өкүл кылат.

8. Жарыяланган негизги жоболордун, жыйынтыктардын, жана диссертациянын корутундусунун жетиштүү толуктугун ырастоо.

Диссертациялык изилдөөдө иштеп чыгылган негизги теориялык корутундулар, жоболор жана натыйжалар ар кандай республикалык илимий-практикалык конференцияларда баяндалып, 10 илимий эмгекте чагылдырылган:

1. Аликулов, Б.М. Правовое положение режима государственной границы в Кыргызской Республике // Вестник Академии МВД Кыргызской Республики им. генерал-майора милиции Алиева Э.А. - 2016 - №4. С. 24-26 <http://academy-mvd.kg/vestnik>

2. Аликулов, Б.М. К вопросу о выборе формы правления в постсоветских государствах // Международный научный журнал «НАУКА БЕЗ ГРАНИЦ» № 2(30), февраль 2019. С. 49-55. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=36997527>

3. Аликулов, Б.М. Государственный суверенитет Кыргызской Республики: территориальный аспект Ежемесячный международный научный журнал «Research-science» №6/2019. – С. 31-33 https://www.konferenc.ru/konferenc30_06_19_5.html

4. Аликулов, Б.М. Обеспечение защиты прав работника и международная организация труда / Вестник ОшГУ ВЕСТНИК Ошского государственного университета // Серия: юридические науки С. 161-165 <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=43088860>

5. Аликулов, Б.М. Некоторые особенности правового режима государственной территории в Кыргызской Республике 77я Международная научная конференция Евразийского Научного Объединения (июль 2021) Теоретические и практические вопросы современной науки // Сборник научных работ 77-й Международной научной конференции Евразийского Научного Объединения (г. Москва, июль 2021). — Москва: ЕНО, 2021. — С. 114-117 <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=46461287>

6. Аликулов, Б.М. Мамлекеттик аймак түшүнүгү жана анын юридикалык мүнөздөмөсү // ОшМУ Жарчысы, Т.2, №3, 2021, С. 264-273 <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=47971826>

7. Аликулов, Б.М. Кыргыз Республикасынын улуттук мыйзамдарына ылайык мамлекеттин аймагынын укуктук режими // ОшМУ Жарчысы, Т.2, №3, 2021, С. 272-279 <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=47971827>

8. Аликулов, Б.М. О содержании правового режима государственной границы в Кыргызской Республике // Рецензируемый научный журнал «Тенденции развития науки и образования» №82, Февраль 2022 (Часть 4) - С. 62-57 <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=48071120>

9. Аликулов, Б.М. Институт приграничных представителей в Кыргызской Республике // Рецензируемый научный журнал «Тенденции развития науки и

образования» №88, Август 2022 (Часть 4) С. 8-11
<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=49410610>

10. Аликулов, Б.М. О понятии государственной границы в Кыргызской Республике // Вестник ОшГУ. Укук №1/2023. С. 3-12.
<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=53761091>

9. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна ылайык келиши.

Бакыт Макешевич Аликуловдун авторефераты диссертациянын мазмунуна толук ылайык келет, негизги жоболорду, тыянактарды жана натыйжаларды чагылдырат. Авторефератта үч: кыргыз, орус жана англис тилдеринде резюме бар. Алар Кыргыз Республикасынын УАКнын талаптарына ылайык жазылган.

10. Диссертациянын мазмунундагы жана таризделишиндеги кемчиликтер.

Бакыт Макешевич Аликуловдун диссертациясына белгиленген артыкчылыктары менен катар, бул иште айрым кемчиликтер да жок эмес, алар төмөнкүлөрдө көрүнгөн:

1. Диссертациянын автору өз ишинде практикалык аспектилерге көбүрөөк көңүл бурса болмок, анткени диссертацияда чек ара коопсуздугун камсыз кылуу механизминде жана чек ара ведомстволорунун өнүгүү перспективаларына байланыштуу абдан маанилүү көйгөйлөр айтылган. Ушуга байланыштуу диссертациянын авторуна бул маселени чечүүнүн оптималдуу жолдорун аныктоодо башка өлкөлөрдүн практикасына көбүрөөк кайрылуу сунушталат.

2. Кыргыз Республикасында чек-ара аймактык мүнөздөгү укуктук көйгөйлөрдү пайда кылуучу факторлорду аныктоонун теориялык мамилелери толук чагылдырылган эмес, анын натыйжасында изилдөөдө бул маселе боюнча практикалык сунуштар берилген эмес.

Айтылган бул сын-пикирлер рекомендациялык мүнөзгө ээ жана диссертациялык иштин оң баасына таасирин тийгизбейт, ал эми диссертациялык иштин өзү жогорку илимий мааниге ээ.

11. Диссертациянын “Илимий даражаларды ыйгаруу тартиби жөнүндө” КР УАКтын Жобосу менен коюлган талаптарга ылайык келиши.

Бакыт Макешевич Аликуловдун “Кыргыз Республикасындагы чек ара коопсуздугун конституциялык-укутук жөнгө сулуу” деген темадагы диссертациясы өзүнүн ички түзүлүшү жана мазмуну боюнча, жүргүзүлгөн изилдөөнүн жүрүшүндө алынган ар бир илимий натыйжанын негиздүүлүк даражасы, аныктыгы жана жаңычылдыгы боюнча, ата-мекендик юридикалык илим үчүн өзүнүн мааниси жана актуалдуулугу боюнча 2022-жылдын 18-январындагы ПЖ № 12 “Окумуштуулук даражаларды берүү тартиби жөнүндө” Жобосунун талаптарына толук ылайык келет.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде “Кыргыз Республикасындагы чек ара коопсуздугун конституциялык-укутук жөнгө сулуу” темасындагы

диссертация коюлган бардык талаптарга жооп берет, юридикалык илимдин өнүгүшүнө салым кошкон, илимий маселенин чечилишин камтыган, илимий квалификациялуу эмгек, ал эми анын автору Бакыт Макешевич Аликулов 12.00.02 – конституция укугу; муниципалдык укук адистиги боюнча юридикалык илимдин кандидаты илимий даражасын ыйгарууга татыктуу деп эсептейбиз.

Расмий оппонент:

**юридика илимдеринин кандидаты,
Кыргыз Республикасынын
Жогорку Кенешинин
“Элдик” депутаттык тобунун
катчылыгынын улук консультанты**

А.Т.Тотубаева

*А.Т. Тотубаевдин
кол тамгасын тастады
А.Р. Жамбаев*

